

Tämä on alkuperäisen artikkelin rinnakkaistallenne (kustantajan versio). Rinnakkaistallenteen sivuasettelut ja typografiset yksityiskohdat saattavat poiketa alkuperäisestä julkaisusta.

Käytä viittauksessa alkuperäistä lähdettä:

Rintala, J. & Huczkowski, P. 2021. Metsähallituksen johdolla kohti luontoperustaisia yhteistyömalleja : miten se tehtiin Rovaniemellä ja Sodankylässä? Lumen – Lapin ammattikorkeakoulun verkkolehti (1).

URL: <https://www.lapinamk.fi/loader.aspx?id=f961de25-6889-4f49-b94a-da86d80a7aa7>

Metsähallituksen johdolla kohti luontoperustaisia yhteistyömalleja

– miten se tehtiin Rovaniemellä ja Sodankylässä?

Johanna Rintala, TtM, lehtori, Tulevaisuuden terveysterveyst, Lapin ammattikorkeakoulu

Panu Huczowski, TtM, lehtori, Tulevaisuuden terveysterveyst, Lapin ammattikorkeakoulu

Asiasanat: Luonto, metsänhoito, verkostot, yhteistyö

Johdanto

Verkostoituminen ja yhteistyömallien rakentaminen ovat yksi keskeisimmistä ilmiöistä 2000-luvun yhteiskunnassa. Lapin ammattikorkeakoulun Luontoa elämään- hankkeen (ESR, 2015-2017) tuloksena saatiin rohkaisevia kokemuksia luontoympäristöjen käytöstä yhteistyössä eri toimijoiden kanssa osana kuntoutustoimintaa. Esimerkkinä mainittakoon yhteistyö Rovaniemen Eduro-säätiön ja Metsähallituksen välillä. Tätä ideaa haluttiin lähteä kehittämään Lapin ammattikorkeakoulun hallinnoimassa Luontoa toimintaan -hankkeessa (2018-2020). Luontoa toimintaan- hankkeen yhteistyöryhmien luomisvaiheen tavoitteena oli kutsua koolle laaja kirjo erilaisia luontoympäristöissä toimivia yhdistyksiä ja järjestöjä sekä kuntoutus- ja työllisyystoimijoita Oulusta, Pellosta, Sallasta, Sodankylästä ja Rovaniemeltä. Oulun kaupungin nuorisopalvelut, Pello kunta ja Metsähallituksen luontopalvelut olivat hankkeen osatoteuttajia ja Sodankylän Seita-säätiö, Sallan kunta ja Rovaniemen Nuorten ystävät Klubitalo Roihula hankkeen yhteistyökumppaneita. Toiminnan koordinointi Sallan, Rovaniemen ja Sodankylän osalta oli Metsähallituksen päävastuulla. Tässä artikkelissa kuvataan Sodankylän ja Rovaniemen yhteistyömallien rakentumista.

Metsähallituksen johdolla järjestettiin paikkakunnittain alueen toimijoiden yhteisiä palavereja sekä kokoonnuttiin puolivuositain hankkeen osatoteuttajien ja yhteistyökumppaneiden yhteisiin palaveriin. Yhteistyön luomisen vaiheessa tutustuttiin erilaisiin toimijoihin,

määriteltiin yhteistyön tavoitteita, arvioitiin yhteistyöstä syntyvää lisäarvoa, esiteltiin Luontoa toimintaan -hankkeen tavoitteet sekä luotiin yhteistä kieltä ja tahtotilaa sekä luontoperustaista arvoperustaa luonnon kyvystä luoda pohjaa hyvinvoinnille ja yhteistyölle. Paikkakunnittain lähdettiin tekemään suunnitelmaa kokoontumisille, yhteistyön sisällöille ja käytännöille.

Sodankylässä yhteistoiminnan synnyttämää luontoperustaista toimintaa

Kuva 1. Sodankylän Seita-säätiö (kuva: Johanna Rintala)

Sodankylän Seita-säätiö on kunnan perustama työllisyshoitoyksikkö, jonka toiminnassa on mukana monenikäisiä ja erilaista tukea tarvitsevia kuntoutujia. Työ- ja toimintakyvyn sekä arjenhallinnan vahvistamiseen Seita-säätiössä toimii seitsemän erilaista työpajaa. Luontoa toimintaan -hankkeen tarjoamien koulutusten ja siinä rakentuneiden verkostojen kautta on toimintaan saatu uusia yhteistyötahoja sekä luontoperustaista toimintaa. Keskeisimpinä yhteistyökumppaneina ovat olleet Metsähallitus, Sodankylän seurakunta ja Martat. Metsähallitus on tuonut mukanaan paikallisten luontokohteiden tuntemusta ja tarjonnut luontokohteiden raivaamiseen sekä kunnossapitoon raivauskalustoa ja suojavälineitä. Metsähallituksen johdolla on kunnostettu Paavonpolun luontopolkua yhdessä kuntoutujien kanssa. Martat ovat järjestäneet nuorille Arki sujuvaksi- kurssin, jossa perehdyttiin luonnossa toteutettavaan ruokailuun sisältäen ruuanvalmistamiseen liittyvät etukäteisvalmistelut. Tuloksena syntyi foliossa haudutettua lohta ja kasviksia sekä nokipannukahvit sekä tikkupullaa. Hankkeen aikana synnyttiin paikkakunnalle myös luontokummitoimintaa. Luontokummien johdolla perehdyttiin metsässä liikkumisen taitoihin, veistettiin pajupillejä, sekä kuultiin biologin kerrontaa omasta luontosuhteestaan ja tutustuttiin hänen ottamiinsa luontovalokuviiin. Seurakunnan kanssa syntynyt yhteistyö liittyi pitkälti Pappilanniemen luontopolun kunnostukseen sekä sen ympäristön maisemointiin. Pappilanniemeen on

pystytetty myös keripäitä ja niiden ympäristöä on raivattu sekä asennettu puupajan linnunpönttötalkoissa rakennettuja pönttöjä puihin. Keripäiden tekoon liittyvää osaamista saivat kaikki hankkeen halukkaat toimijat Seita-säätiön kouluttamana.

Kuva 2. Keripää Pappilanniemessä (Kuva: Mirka Huhta)

Yhteistyö paikallisten yritysten kanssa on saatu myös alulle. Viime vuoden jouluna joulumarkkinoille rakennettiin valoja puihin sekä työstettiin kaksisataa jäälyhtyä Seita-säätiön toimesta. Hyvin onnistuneen toteutuksen myötä toiminta saa jatkoa myös tälle joululle. Hankkeessa on toteutettu Lapin AMKin agrologiopiskelijoiden johdolla luontoteemapäiviä. Opiskelijat ovat opettaneet Sodankylässä nuotion sytytystä, makkaratikkujen vuolemista, pihasuunnistusta, jokamiehenoikeuksia, sauvakävelyä ja lumikenkäilyä. Kartoitettaessa kuntoutujien toiveita, ovat luontoperustaiset toiminnot olleet kysytyjä. Tämän syksyn toivelistalla ovat olleet melonta, ratsastus, kalastus ja vaellus sekä kaikenlainen luontotoiminta. Säätiöllä onkin toteutettu monipuolisesti erilaisia ulkoilupäiviä frisbeegolfaten ja Kommatinvaarassa makkaraa paistellen sekä toteutettu metsäkylpyjä ulkopuolisen ohjaajan toimesta. Yhteistyö kyläyhdisten kanssa on myös saatu alulle. Kuntoutujat ovat päässeet kylille talkoilemaan ja tutustumaan lammas- ja porotalouteen sekä kesällä kerättyjä kerppuja on viety talviravinnoksi eläimille luontoon. Sodankylässä on työllisyyden hoidossa suunniteltu otettavan esimerkkiä myös Sallan mallissa esitetyistä ideoista. Tällaisia ovat esimerkiksi

kylätalkkaritoiminta ja ajatus, että kyläyhdistys palkkaa henkilön erilaisiin kyläyhdistyksen osoittamiin luonnonhoidollisiin tehtäviin.

Kuva 3. Lumikenkäilyn oppeja Sodankylässä Lapin AMKin agrologiopiskelijoiden johdolla. (Kuva: Luontoa toimintaan -hanke)

Säätiön mediapaja on videoinut useita otoksia luontolähtöisestä toiminnasta, jota on katsottavissa [Seita-säätiön](#) Facebookissa. Sieltä löytyy mm. retket Pappilanniemeen, Paavonpolulle, Kelujärven Nuolivaaran Geokätköilyä, luontokummitoimintaa, Kommatinvaaran ulkoilua sekä video päiväretkestä Pyhä-Nattasille.

Osa suunnitelmista on jäänyt odottamaan joko koronan tuomien rajoitusten tai resurssipulan vuoksi. Yhteistyö Rotarien ja Mettäpoikien sekä reserviläisten kanssa aloitettiin, mutta jäi kesken. Kasvimaan rakentaminen ja heinäseipäiden pystytys jäivät viime kesältä, mutta Seita-säätiön pihalle rakennettiin kuitenkin pieni kasvimaata kasvulavalle. Myös Lapin AMKin agrologiopiskelijoiden suunnittelema yrttikoulutus ja suunnistus jäivät toteutumatta. Toteutumattomia toiveita ovat myös yhteistyö luontoalan yrittäjien, 4h-kerhon, Riistanhoitoyhdistyksen ja Metsäkeskuksen kanssa. Luontovuosikellon rakentaminen on vielä työn alla, mutta toimintaa ohjaa tällä hetkellä kesäajan luontokalenteri. Sen mukaisesti on säätiöllä toteutettu luontolähtöistä toimintaa kaksi kertaa viikossa.

Ennestään tutut toimijat Rovaniemellä

Hankkeessa oli tavoitteena löytää myös Rovaniemeltä uusia luontoympäristöistä vastaavia yhteistyökumppaneita sekä sosiaali- ja terveysalan toimijoita, joiden palveluiden käyttäjät hyötyisivät luontoperustaisista toimista. Yhteistyöpalavereissa osallistujien kokoonpano ja aktiivisuus ovat vaihdelleet alusta alkaen. Aktiivisesti mukana ovat olleet mm. Eduro, Ksakki, Metsäkeskus, Metsähallitus ja Lapin AMK.

Rovaniemen alueella toimiva Nuorten ystävät ry Klubitalo Roihula toimi hankkeen yhteistyökumppanina. Se on matalan kynnyksen kohtaamispaikka, joka perustuu vapaaehtoiseen jäsenyyteen. Paikka tarjoaa yhteisöllistä vertaistukea ja mahdollisuuden saada tukea arkeen, opiskeluun ja työllistymiseen. Roihulassa yhteistyötä on tehty Lapin AMKin, Marttojen ja 4H-yhdistyksen kanssa. Luontoperustainen toiminta on koostunut retkistä Vaattunkikönkäälle ja lähiluontoon. Tekeminen retkillä on syntynyt hetkessä eläen, ei niinkään toiminnan tarkalla suunnittelulla. Osalle nuoria oli vierähtänyt useampi vuosi ilman kosketusta metsiin ja tällöin nuoren toiminta saattoi erota suurestikin verrattuna neljän seinän sisällä tapahtuvaan toimintaan, joka ilmeni spontaanina aloitteena opettaa toisilleen tuohisten tekoa tai aktiivisempana osallistumisena yhteisiin keskusteluihin. Yhteistyö Marttojen kanssa on muodostunut sienestyksen ja marjastuksen ympärille. 4H-yhdistykseltä vuokrattiin viljelypalsta, jonka rakentamisessa 4H-yhdistys oli apuna. Roihulassa voitiin hyödyntää myös yhdistyksen marjapensaiden satoa. Toiminnanjohtajan johdolla asiakkaiden kanssa tehtiin myös retki Rokualle, jossa toteutettiin aistikävelyä paljain jaloin.

Kuva 4. Luonnon aistimista. (Kuva: Jaana Rossi).

Vaikka Covid-19 -epidemia toi toimintaan haasteita, toi se myös mahdollisuuksia. Klubitalo Roihulassa on lähiluonto ja sen hyödyntäminen luontosuhteen rakentamisessa nousnut arvoonsa ja sinne onkin toiminnassa suunnattu useampaan otteeseen. Luonto tarjoaa loputtomasti havainnoitavaa, kun sille antautuu kaikin aistein. Klubitalo Roihulassa kiinnostus luonnonsuojelua kohtaan on virinnyt hankkeen toiminnan loppupuolella ja siihen tullaan jatkossa panostamaan. Luonnontuotteiden keruuta ja tuotteiden jatkokäsittelyä haluttaisiin laajentaa pakuriin, kuusenkerkkään ja kihokkiin. Lapin AMKin toimesta oli suunniteltu järjestettävien luontoteemapäiviä, mutta korona ja henkilöstövaihdokset toivat haasteita. Tulevaisuus luontoperustaisen toiminnan toteuttamiselle säätiöllä näyttää valoisalle työntekijävahvistusten myötä. Rekrytoinnissa on otettu huomioon kiinnostus luontoperustaiseen toimintaan.

Kuva 5. Luonnonvoimaa ammentamassa. (Kuva: Jaana Rossi).

Rovaniemen Eduro-säätiön luontoperustainen toiminta lähti hyvin alulle Luontoa elämään-hankkeessa. Toimintaa on kehitetty edelleen ja säätiössä hyödynnetään luonnon tarjoamia mahdollisuuksia erittäin monipuolisesti. Säätiöllä on toteutettu kolmena päivänä viikossa retkiä, joihin on osallistunut 4-8 nuorta kerralla. Yhteistyö Metsähallituksen kanssa on vahvistunut sisältäen laavujen kunnostusta ja halon hakkuuta. Säätiöllä on toteutettu lisäksi eläinavusteista toimintaa tutustuen Husky-parkkiin, karja- ja hevostiloihin, pieneläintaloon ja Vanhan Niskalan Issakkatallin islanninhevosiin. Kuntoutujat ovat osallistuneet myös erilaisiin kasvatus- ja viljelytoimiin. Tulevaisuuden haaveisiin kuuluu luontoretkien laajentaminen laavulla olosta monipuolisempaan retkeilytoimintaan. Lisäksi Edurolla toiveena olisi saada toimintaan mukaan luonnonsuojelulliset asiat. Hankkeessa on luotu Metsähallituksen toimesta mallia luonnonhoitotöiden ja luonnonsuojelullisten asioiden yhdistämisestä erittäin menestyksekkäästi.

Yhteisen luontoperustaisen toiminnan jatkokehittymiselle nähtiin mahdollisuuksia. Palavereissa tuotiin esiin hyviä ideoita ja toiveita konkreettisen yhteistyön luomisesta esimerkiksi Metsäkeskuksen ja Rovaniemen kaupungin kanssa. Kaupungin luontokohteet olisivat monesti lähempänä kuin Metsähallituksen kohteet, joten olisi hyödyllistä saada niitä osaksi kuntoutustoimintaa. Haaveissa oli myös löytää Rovaniemen alueelta luontokummikohde, jonka kunnosta ja kehittämisestä olisivat vastanneet kuntoutujat valmentajiensa kanssa. Rovaniemen kaupunki on kuitenkin kilpailuttanut luontokohteiden kunnossapidon ja yksityiset yritykset vastaavat niistä. Jatkossa yhteistyötä voitaisiinkin lähteä rakentamaan suoraan yrittäjien kanssa, asiayhteistyöstä siirtyminen konkreettiseen yhteistyöhön Metsäkeskuksen kanssa olisi tuonut yhteyksiä erilaisiin sidosryhmiin, esimerkiksi yksityisiin metsänomistajiin sekä yhteyksiä erilaisiin meneillään oleviin kehittämistoimiin. Rovaniemeltä on haettu yksityisiä maanomistajia, joille olisi voinut tehdä raivauksia ja luonnontuotteiden keruuta, mutta vielä välissä oli liian monta tuntematonta tekijää. Toimintaa pitäisi vain rohkeasti lähteä testaamaan ja sitä myöden kehittämään. On kuitenkin tärkeää, että on tutustuttu eri tahoihin ja tiedetään millaista yhteistyö tulevaisuudessa voisi olla ja kenen puoleen voi kääntyä verkostojen luomisessa. Tekemistä luonnonsuojelun ja retkipalveluiden puolella nähdään olevan runsaasti, kun vain saadaan tarpeet ja toimijat kohtaamaan.

Taulukko 1. Sodankylän ja Rovaniemen yhteistyöryhmien toimijat ja luontotoiminta

YHTEISTYÖRYHMIEN TOIMIJAT JA LUONTOTOIMINTA			
ROVANIEMI		SODANKYLÄ	
TOIMIJAT	EDURO-säätiö KSAKKI -ry Metsäkeskus TE-toimisto Lapin Martat 4h-yhdistys Metsähallitus Rovaniemen aikuissosiaalityö ja kylien kehittäjä Lapin AMK	Seurakunta Lapin AMK Metsähallitus Martat Kyläyhdistykset Alulla olevaayhteistyötä; Rotary ja Mettäpojat Ry	
TOIMEN- PITEET	Kerpputalkoot Polttopuutalkoot Luonnonhoitotyöt Eläinavusteinen toiminta Puutarhatoiminta Osallistuminen hankkeen järjestämiin koulutuksiin Marjastusja sienestys Luontoretket Luonnonmateriaalitaidetta	2x viikossa luontolähtöinen toimintapäivä Metsäkylpyjä Geokätköilyä Keripäiden tekoa Vaelluksia ja erätaitojen kehittämistä Päiväretkiä luontoon Metsäkummitoimintaa Kyläyhdistysvierailut Osallistuminen hankkeen koulutuksiin Porotaloutteen tutustuminen Kesäajan luontokalenteri	Linnunpönttötalkoot Luonnonhoitotyöt Kerpputalkoot Lammastilavierailut Kylätalkoot Kasvilavavijelyä

Pohdintaa

Uusien verkostojen rakentamisessa on oleellista määrittellä hyvin konkreettisesti yhteistoiminnan tavoitteet ja siihen liittyen verkostosta saatava hyöty eli lisäarvo. Verkoston arvoketjujen määrittely on tärkeää sillä, ne kuvaavat organisaatorajojen yli menevää yhteistyötä parhaiten. Toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen tulisi lähteä rajatusta tavoitteesta. Kokemuksen perusteella yhteisen toiminnan suunnittelussa motivaatio osallistua yhteisiin palavereihin kärsii, jos palaverille ei ole asetettu etukäteen selkeää tavoitetta. Kalastusseuran jäsenen osallistaminen palaveriin, jossa keskustellaan permapuutarhan perustamisesta on resurssien haaskausta. Kalastusseuran läsnäolo olisi toivottavaa esimerkiksi suunniteltaessa esteetöntä kalastuspaikkaa, kuten Sodankylässä suunnitteilla olevan hankkeen tiimoilta parhaillaan haaveillaan.

Yhteistyöryhmiin osallistuneet toivat esille myös vastaantulleita ja mahdollisia haasteita yhteistyön rakentamiselle ja luontoperustaisen toiminnan vakiinnuttamiselle osaksi kuntoutustoimintaa. Tällaisia voivat retkille ja vaelluksille lähtemiseen liittyen olla kuljetuskaluston ja asianmukaisten retkeilyvälineiden puute sekä osaamisvaje erä- ja ensiaputaidoissa. Yhteistyön rakentaminen vaatii työyhteisön esimiehen tuen ja riittävän

resurssoinnin. Tärkeää on saada rakentumaan avoin ja luottamuksellinen suhde, jossa kaikki kokevat yhteistyön merkitykselliseksi ja ovat motivoituneita muuttamaan omaa toimintaansa. Yhtenä haasteena on konkreettisesti saatu kokea henkilöstövaihdosten vaikutukset. Yhteistyön rakentaminen vaatii aikaa ja tiivistä yhteydenpitoa.

Kokoontumiset osatoteuttajien, yhteistyökumppaneiden ja muiden yhteistyötahojen kanssa on koettu hyväksi. Toimijat ovat saaneet toiminnalleen kollegiaalista tukea, jakaneet kokemuksia ja ideoita. Lisäksi työntekijän osallisuuden kokemuksen ja työhyvinvoinnin tunne on vahvistunut. Yhteistyöryhmien palaverien jälkeen into omaan työhön on lisääntynyt. Yhteistyö on rakentanut siltoja eri toimijoiden välille, ja kynnys ottaa yhteyttä eri toimijoihin on madaltunut. Lisäksi erilaisten luontotoimijoiden kenttä on tullut yhteistyöryhmiin osallistuneille tutuksi. Yhteistyöryhmien koollekutsumista jatketaan hankkeen jälkeenkin alustavan suunnitelman mukaan puolivuositain. Ideana olisi, että toinen kokoontuminen järjestettäisiin face-to-face ja toinen etäsovelluksen kautta. Kasvokkain tapahtuvana tapaamisena voisi toimia jo perinteeksi muodostunut vuosittainen kerpputalkootapahtuma Rovaniemellä. Yhteistyöryhmien koollekutsujana toimii Metsähallituksen työntekijä.

Taulukko 2. Yhteistyöryhmien rakentumisen opit ja haasteet.

OPITTUA	HAASTEET
<p>Yhteistyön rakentaminen edellyttää pitkäjänteisyyttä, avoimuutta, luottamusta ja tiivistä yhteydenpitoa</p> <p>Mahdollistanut tiedonjakamisen, yhteisen ideoinnin ja tutustumisen erilaisten toimijoiden kenttään sekä hyvien käytänteiden jakamisen</p> <p>Innostus luontolähtöiseen toimintaan on tärkeää</p> <p>Tärkeä kokea toiminnan merkityksellisyys itselle ja luonnolle</p> <p>Kuntoutujien motivoiminen luontolähtöiseen toimintaan vaatii aikaa</p> <p>Metsähallituksen toiminta on tullut tutuksi ja sen tarjoamaa osaamista on opittu hyödyntämään</p> <p>Lisännyt työntekijöiden osallisuutta ja työhyvinvointia</p> <p>Vaatii täsmälliset tavoitteet</p>	<p>Metsähallituksen luontokohteiden sijainti etäällä -kuljetuskaluston ja kuljetuksiin liittyvien vakuutusten puute</p> <p>Retkivarusteiden puute</p> <p>Henkilöstövaihdokset</p> <p>Resurssipula -toiminnan vaikuttavuuden todentamisen haaste</p> <p>Toiminnan jatkuvuuden turvaaminen</p> <ul style="list-style-type: none"> - Yhteistyöryhmien kokoonpanojen vaihtelu - Yhteisten tavoitteiden määrittely - Yhteistyöryhmien motivoiminen - Koollekutsumisen vastuu

Hankkeessa saatiin paljon hyviä onnistumisia ja rakennettiin uudenlaisia yhteistyön muotoja. Yhteistyön kautta luonnon tarjoamat mahdollisuudet ovat saaneet kattavan esilletulon sekä luonnon mahdollisuuden osoittaa sen tarjoamat hyvinvointivaikutukset niin kuntoutujille kuin työntekijöillekin. Yhteistyön jatkaminen koettiin tarpeelliseksi hankkeen päätyttyäkin ja näin ideavaiheeseen jääneet innovaatiot saavat mahdollisuuden kokea päivänvalon. Jatkossa on varmasti järkevää teemoittaa yhteistyöryhmien palavereja ja miettiä, olisiko yhteisten puolivuositteisten palaverien lisäksi hedelmällistä kokoontua pienemmissä ryhmissä tarkennetuin tavoittein. Luonto- ja retkeilypalvelut ja luonnonsuojelulliset työt tarjoavat monipuolista tekemistä ja sitä riittää. Luontoperustaisten toimintojen kenttä on laaja ja yhteistyön mahdollisuudet erilaisten toimijoiden kentässä on laaja. Luonto kiittää huolenpidosta ja luonto osoittaa sen yhteistyökumppaneilleen monin tavoin.